

До
Председателя на Научното жури за
оценяване на дисертационния труд
на Тодор Тодоров Ялъмов
СУ, Стопански факултет

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Теодора Маринова Георгиева, Международно висше бизнес училище, професионално направление: 3.7. Администрация и управление (Стратегическо управление на науката, технологиите и иновациите)

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен “доктор” по професионално направление 3.7. Администрация и управление, научна специалност: Социално управление в СУ „Климент Охридски“, Стопански факултет.

Автор на дисертационния труд: Тодор Тодоров Ялъмов, отчислен с право на защита.

Тема на дисертационния труд: “Възможности за прилагане на метода на сценария в сектора на информационните и комуникационните технологии в България”.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научно жури по защита на дисертационния труд, съгласно заповед № РО38-67 от 29.01.2015 г. на Ректора на СУ и Решение на научното жури, взето на заседанието му на 19.02.2015 г.

Рецензията е изготвена в съответствие с изискванията на:

- Закона за развитието на академичния състав в Република България, обн. ДВ, бр.38 /21.05.2010 г., с последно изм. и доп. ДВ бр. 68/02.08.2013 г.;
- Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България, обн. ДВ бр.75/24.09.2010 г., с последно изм. и доп. ДВ бр.62/12.07.2013 г.

I. Представяне на докторанта

Тодор Тодоров Ялъмов е роден през 1972 г. Средното си образование завършва в I Английска езикова гимназия в гр. Варна. Придобива ОКС „магистър“ в СУ,

Факултет по математика и информатика и СУ, Философски факултет. Дипломира се като Магистър по икономика и управление / Master's in Economics and Management след обучение в съвместна програма между СУ, Стопански факултет и Erasmus Rotterdam University, School of Economics, Netherlands.

През периода 1995-1998 г. е аспирант в СУ, Философски факултет (отчислен с право на защита), а през периода 2006-2010 г. е докторант по стопанско управление към СУ, Стопански факултет. Отчислен е с право на защита.

Научните интереси и изследователската работа на Тодор Ялъмов са в сферата на ИКТ; инструменти за форсайт (включително метод на сценария); управление на проекти; иновации, технологии и предприемачество; иновативни образователни подходи за най-малките в областта на природните науки. Притежава богат професионален опит като координатор на Групата по информационни технологии към Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ и старши анализатор към Икономическа програма на Центъра за изследване на демокрацията от 1999 г., където натрупва опит в цялостния жизнен цикъл на управление на проекти, финансирани от различни донори – Европейска комисия (ФАР, 5, 6 и 7 рамкови програми), Световна Банка, Институт Отворено общество, Агенцията за международно развитие на САЩ и др. Участва като съавтор в подготовката на годишните доклади за състоянието на корупцията в България (2000 – 2009), докладите е-България (2004 – 2006) и Иновации.БГ (2004 – 2014) и различни други публикации на двете неправителствени организации. Планира и участва в изпълнението самостоятелно или в екип на разнообразни социологически проучвания.

Тодор Ялъмов започва преподавателска работа като учител по философския цикъл в 127 СОУ “Иван Николаевич Денкоглу” през 1994 г. и продължава като хоноруван и редовен асистент и главен асистент към СУ, катедра по Стопанско управление с вече 20-годишен опит.

Специализирал е Европейска икономическа интеграция в Университета в Уълвърхамптън, Великобритания (януари – април, 1996 г.), Онлайн преподаване в Университета Синсинати, САЩ (септември, 1999 г.), Междуправителствени отношения и местно финансово управление в Институт на Световната Банка в Будепеща, Унгария (юли, 2000 г.), Форсайтът като инструмент за изработване на политики в Институт за перпективни технологични изследвания - Севиля, в Блед, Словения (март, 2007 г.). Стипендиант е на Програма Фулбрайт в Центъра по международно частно предприемачество, Вашингтон, САЩ (октомври 2013 – февруари 2014 г.) и участник в Програмата за лидерство на Държавния департамент на САЩ (октомври – ноември, 2010 г.). Преминал е допълнителни квалификации в България по Икономическа педагогика, Темпус, 1996-1997 г.; Оценка на социалното въздействие (ПРООН, 1999), Ефективни презентационни умения (Британски съвет – София, 2008) и др.

Участвал е като лектор в множество академични и бизнес конференции в България и по света по теми, свързани с информационните и комуникационните

технологии (Белгия, Унгария, Виетнам), иновациите (Бразилия, Великобритания, Италия, Франция), предприемачеството (Финландия), корупцията, сивата икономика и организираната престъпност (Албания, Лаос, Македония). Бил е обучител на фирмени обучения в България и на международни лагери по предприемачество и иновации (гр. Гевгелия, Македония; гр. Тамбов, Русия; гр. Баку, Азербайджан и гр. Гоце Делчев) и на обучения за оценители на проекти и програми (гр. Подгорица, Черна гора).

Освен в СУ “Св. Климент Охридски”, Годор Ялъмов е преподавал в Югозападен университет (асистент на проф. Витан Стефанов) и в Технически университет София – филиал Пловдив (асистент на проф. Бънкова).

Годор Ялъмов преподава дисциплините: Основи на управлението, Стратегическо управление, Управление на човешките ресурси, Учета организация, Обща теория на системите, Социологически методи в управлението, Управление на проектите, Управление на знанието в проектите (като асистент на проф. Бънкова) и логика (като асистент на проф. Стефанов). Водил е самостоятелни курсове по Организационни мрежи и стратегически партньорства и Управление на организации с нестопанска цел (Стопански факултет), Глобализация и интернет икономика (Философски факултет) и Въведение в стопанското управление и публичната администрация - на английски език (Факултет по класически и нови филологии).

Бил е консултант на Българската асоциация по информационни технологии (БАИТ), Българската софтуерна асоциация (БАСКОМ) и Министерство на образованието, науката и младежта (МОНМ) по въпроси, свързани с оценката на ИКТ сектора, дифузията на ИКТ в обществото и бизнеса, оценка на тенденции и сценарии за развитие, гост-лектор на годишните конференции на Асоциацията по телекомуникации по въпросите на сценарийното планиране, член на различни консултативни съвети към Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията и съавтор на различни ИКТ изследвания, поръчани от него, от Комисията за регулиране на съобщенията и от Министерство на земеделието и храните.

В тясната област на “метода на сценария” има опит от участието си в проект FORETECH на Фондация “Приложни изследвания и комуникации” (2002-2004), който включва серия от обучения от водещи европейски и световни експерти в приложението на сценарийното планиране и форсайта – Ян Майлз, Майкъл Кийнън и Рафаел Попър (Университет Манчестър, Великобритания), Атила Хаваш (Икономическия институт на Унгарската академия на науките) и др. Участва в подкрепа на БАСКОМ, МОНМ и Центъра за социални иновации, Виена, Австрия в проект FORSEE (2012-2014) – регионален форсайт проект за Югоизточна Европа. На фирмено ниво консултира фирма “Кабината” за изработването на план за интернационализация в Русия и Турция, чрез адаптиран подход “Син океан” (по същество базиран на метода на сценария) през 2014 г.

Преподава “метода на сценария” като част от методите за организационно учене по примера на Шел и има няколко дипломанти, които разработват магистърски тези в тази област.

В периода 2008 – 2012 г. е координатор на Мрежата на бизнес инкубаторите и технологичните паркове в Източна Европа и Централна Азия (ЕСАbit). Съчредител е на Мобилен понеделник (Mobile Monday) – Кишинев, Молдова и Баку, Азербайджан през 2011 г. Популяризира сценарийното планиране и форсайта в страни от мрежата на ЕСАbit.

II. Обща характеристика на дисертационния труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд е разработен в обем от 251 стандартни страници. Структуриран е както следва: увод (9 страници), основен текст, систематизиран в три глави (206 страници), заключение (5 страници) и използвана литература (10 страници). Заедно с дисертационния труд са представени 2 броя приложения по неговото съдържание. В структурно отношение дисертационният труд е логически издържан като е постигната добра балансираност между отделните части. Съдържанието на дисертационния труд е илюстрирано посредством 44 таблици и фигури. Библиографската справка съдържа 136 източника, от които 42 научни заглавия на кирилица и 94 на латиница.

Дисертационният труд, заедно с автореферата и представените научни публикации по темата на същия (общо 15 на брой), представляват завършен продукт на самостоятелно научно изследване.

Дисертационният труд е посветена на актуален и важен икономически и управленски въпрос. Актуалността на темата на дисертационния труд произтича от:

- първо, високата степен на непредвидимост и динамика на бизнес средата, взаимодействието и взаимната обвързаност на нейните фактори, което налага използването на интуитивни, експертно базирани инструменти за анализ и стратегическо управление;
- второ, секторът на информационните и комуникационните технологии е сравнително нов обект на статистическа отчетност и политики на национално равнище, който, едновременно с това, е представител на високотехнологичните дейности и, следователно, изложен на още по-голяма динамика по отношение на фактори за растеж и агресивност на конкурентната среда;
- трето, инструментите за форсайт, включително методът на сценария, притежават значителен потенциал за проектиране на желаните параметри на фирмата и нейната среда в бъдещето, което задава една обоснована стратегическа рамка за разполагане на фирмените планове във времето;

- четвърто, иновационната култура, както и практиката на българските фирми да прилагат принципите на стратегическото управление, не са развити в достатъчна степен, което превръща усилията на автора на настоящия дисертационен труд по изясняване същността, разпространение и налагане на метода на сценария в изключително важно условие за подобряване адаптивността на фирмите от ИКТ сектора на международните пазари.

В дисертационния труд сполучливо е разграничен предмета от обекта на изследването. Като обект на изследването е определена „сложността в българския сектор на информационните и комуникационни технологии“, а като предмет – „възможността за справяне със сложността в ИКТ сектора и средата му от участниците в него чрез метода на сценария“, или с други думи „потенциала за дифузията на една конкретна организационна иновация и диверсификацията на потенциалните ѝ проявления в България“.

Ясно са дефинирани четири конкретни цели, които се осъществяват посредством решаването на пет изследователски задачи. Сполучливо са разграничени целите и задачите на научното изследване.

Основната декларирана теза в дисертационния труд е, че „методът на сценария не е само функционално-управленски метод (за стратегическо планиране), а е цялостен (холистичен) управленски метод за справяне със сложността чрез структуриран информационен процес на създаване и използване на сценарии за бъдещето, който е слабо разпространен в българския ИКТ сектор, но който има съществен потенциал за развитие в иновативни фирми.“

Използваната система от методи и подходи позволява да се проведе задълбочено научно изследване по темата и да се аргументира основната теза на дисертационния труд.

III. Оценка на съдържанието на дисертационния труд

В първа глава на дисертационния труд задълбочено и изчерпателно са изследвани различни аспекти на фирмената среда, разнообразието от фактори, които я определят, източниците на непредвидимост, динамика и сложност. Обоснована е ролята на метода на сценария не само за справяне със сложността на бизнес средата, но и като модел за обхващане и насочване на цялостния управленски процес на фирмено равнище. Методът се разглежда като основа за формирането на нов тип управленско мислене и отношение спрямо фирмената среда и в този смисъл се разглежда като вид организационна иновация. Извежда се работна дефиниция на метода на сценария като „управленски метод (а не само функционално-управленски метод – например, метод за планиране), защото проявленията му са в целия спектър на управленските процеси и има за основно предназначение да подпомогне организацията и мениджърите да се справят със сложността на средата (предимно) и организацията (вторично)“. Подобен по-широк подход по отношение приложимостта на метода позволява комплексно да се експлоатират неговите възможности и максимално да се развие неговият

потенциал в подкрепа стратегическото визионерство и управление на фирмено равнище. Разнообразните възможности и изисквания за приложение на метода са дискутирани в светлината на различните школи, парадигми и подходи, които ги изследват. Това позволява в края на първа глава да се достигне до цялостен модел на приложението на метода на сценария, който задава комплекса от цели и задачи на основаното на сценариите управление; дефинира съдържанието на различните фази на този процес, както и неговия резултат – стратегически избор и план за действие, или казано по друг начин: „интегриране на визиите и скритото знание на участниците в процеса, изграждане на консенсус и организационно учене.

Втора глава предлага едно приближение по отношение на спецификата на бизнес средата, в рамките на която авторът апробира инструментариума на метода на сценариите. Приложен е системен подход по отношение структурата, функционалността, интересите, които формират ИКТ сектора, от една страна, и постигнатата на международно, европейско и национално равнище стандартизация на методологиите за извличане на данни, анализ и оценка, от друга страна. Изследвани са системните граници и степента на тяхната размитост; характера на средата и източниците на сложност (или динамика, неопределеност, агресивност) – външни, в това число технологични (иновативни), и вътрешни за сектора. Изследването на ИКТ сектора във втора глава демонстрира дългогодишния опит на Тодор Ялъмов и познаване на проблемите в тази област както на национално, така и на фирмено равнище. Предложени са две актуални отправни точки за анализ на сектора – сива икономика и иновативност, които обясняват в голяма степен развитието и структурните размествания на секторно равнище, чието познаване на свой ред позволява разработването на адекватен на средата подход за прилагане на метода на сценария (развит в трета глава). На тази основа са изведени индексите за сивота и иновативност на фирмите от сектора, по отношение на които заслугата и приносът на автора са значителни.

Трета глава „стъпва“ на изводите, обобщенията и резултатите от първа и втора глава. Авторът диагностицира системата „ИКТ сектор“ като представя основните проблемни зони. В допълнение, с помощта на емпирично изследване е изследвана готовността на фирмите от ИКТ сектора в България да прилагат метода на сценария в управленската си практика. Като резултат е валидирана авторовата теза относно приложимостта на метода на сценария като подход за цялостно управление на фирмите от сектора и неговите възможности за справяне с източниците на сложност, произтичащи от външната и вътрешна фирмена среда.

Заключение. В дисертационния труд докторантът проявява способност за ясно открояване и аргументирана научна защита на своите виждания по разглежданите проблеми. Той сполучливо прави теоретико-методологически обобщения, предлага методически решения и обосновава практически предложения на метода на сценария в практиката на българските фирми от ИКТ сектора съобразно специфичните условия на средата в България.

IV. Научни приноси и постижения

Предложеният от докторанта Тодор Ялъмов дисертационен труд притежава убедителни доказателства за научно-приложни резултати, представени като решения по изследваните проблеми. Налице са научни приноси с теоретико-методологически и практико-приложен характер. Могат да се открият следните основни научни приноси на дисертационния труд:

1) Предложена е концептуализация на метода на сценария като цялостен (холистичен) управленски метод чрез единно определение, съдържание и предназначение на метода, с което се цели преодоляването на идентифицираните в литературата проблеми и е обогатен инструментариума за изработка на сценарии с предложен и апробиран в практиката психодраматичен подход. В българската научна литература проблемите на методите за прогнозиране не са широко застъпени и задълбочено изследвани. Можем да твърдим, че в настоящия дисертационен труд това е постигнато по един систематичен и концептуализиран начин.

2) Предложени са и са апробирани две методики (индекса), за изследване на елементи на сложността и иновативността (индекс на сивота на ниво фирма, индекс на иновативност на ниво фирма). В това отношение авторът прилага натрупан от него задълбочен опит при развитието и прилагането на посочените методики, както и постигната апробация и експлоатирани възможности за тяхното усъвършенстване на основата на няколко успешни практически итерации.

3) Получено ново знание за моделите на иновации в българския информационен сектор, за извършваната научно-изследователска и развойна дейност и за най-важните проблеми, пред които са изправени фирмите и заинтересованите лица от българския информационен сектор. Предложено е уникално знание, което се базира на комбинация от задълбочена изследователска работа и тясна връзка с фирмената действителност, което може да подпомогне методологически създаването и използването на данни и анализа на сектора.

4) Идентифициран е потенциала за приложимост на метода на сценария, на ниво групи фирми и дифузионни канали за навлизане на метода на сценария в българския информационен сектор. Предложеният подход за внедряване на подобна организационна иновация позволява намаляване на резистентността на фирмите по отношение прилагането на създадено извън тях знание, както и плавното адаптиране на добри практики към спецификите на конкретна фирмена среда.

Авторът е приложил списък с 12 цитирания на свързани с дисертацията публикации, което е още един показател за постигнатите приноси и приложимостта на резултатите от настоящото изследване.

V. Публикации и участие в научни форуми

Докторант Тодор Тодоров Ялъмов е представил 15 научни публикации, пряко свързани с темата и съдържанието на дисертационния труд, в това число: три научни статии в списания на български и английски език; един доклад, представен на международна конференция, шест статии с научно-приложен характер; пет приложни и популяризаторски статии в специализираната преса.

Представените от докторанта научни публикации отговарят на необходимия брой публикации, те са достатъчни по обем и същевременно с това са представителни, самостоятелни, имат научна редакция и са в пряка връзка с темата на дисертационния труд, като отразяват основни моменти от него. Научните публикации отговарят на количествените и качествените изисквания за публикации при защита на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор”.

VI. Оценка на автореферата

Авторефератът е в обем от 51 страници. Той кореспондира с дисертационния труд и достоверно представя в синтезиран вид обхвата, съдържанието и резултатите от научното изследване.

VII. Критични бележки и въпроси

Могат да бъдат направени някои бележки и поставени въпроси, които биха повишили качеството на дисертационния труд и могат да предложат допълнителни насоки за изследване в бъдещата дейност на докторанта:

- 1) Един подход, който би дал относително точна представа по отношение предимствата и недостатъците на метода на сценария и неговата приложимост по отношение на конкретното приложно поле би могъл да бъде сравнението му с други методи за прогнозиране. Вероятно авторът умишлено не е отделил внимание на това.
- 2) Не е представена информация, а вероятно авторът разполага с такава, по отношение приложението на метода на сценария при управлението на фирми от ИКТ сектора от други (европейски) държави. Представянето на подобен опит и добри практики би могло да обогати още повече подхода за внедряване на подобна организационна иновация в практиката и на българските фирми.
- 3) Налице е методика за приложение на конкретен прогностичен инструментариум за целите на ИКТ сектора. Възможно ли е това да се превърне в основа за адаптиране на тази методика към нуждите и на други икономически сектори? Това подходящ инструмент ли е за стратегическо управление и на т.нар. традиционни отрасли?

Посочените бележки и поставеният въпрос не намаляват научната стойност на дисертационния труд и не оказват влияние върху общата положителна оценка на разработката като самостоятелно изследване с доказани научни и практико-приложни приноси.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Тодор Тодоров Ялъмов отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Р.България и на Правилника за неговото приложение. Дисертационният труд представлява комплексно, задълбочено и добросъвестно научно изследване на важен и сложен теоретичен и практико-приложен проблем.

Темата на дисертационния труд е актуална, значима и дисертабилна. В хода на изследването са изпълнени поставените цели и задачи. Авторът допринася за развитието на теорията на метода на сценария чрез систематизиране, анализиране, доразвиване и надграждане на съществуващите знания в областта. Предложените в дисертационния труд методики и подходи за въвеждане на метода на сценария като цялостен управленски модел на фирмено равнище са полезни и приложими в практиката.

С пълна убеденост давам **положителна оценка** на рецензирания дисертационен труд. Посоченото в рецензията ми дава основание **да предложи на членовете на уважаемото научно жури да присъдят** на Тодор Тодоров Ялъмов образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.7. Администрация и управление, научна специалност Социално управление.

16 април 2015 г.

София

Рецензент:

(проф. д-р Теодора Георгиева)